

ישראלה הרגיל

RENDEZVOUS עם דושאן

אור לגויים
ILLUMINATING GAS
ברזל, פוליסטר, עץ
IRON, PLYESTER, WOOD
18x18x80 CM
מ"ד

המפגש עם מרסל דושאן, לפני שנים, במוזיאון ישראל עורר בי ענין ומודעות למושג ה- Readymade. יצירותיו בנוי יורק גירו את הסקרנות האינטלקטואלית ואת הרצון להכיר את מחשבתו דרך כתביו. לפילדלפיה שבה נמצאות רוב יצירותיו, נסעתי מאוחר יותר כשמאחורי עבודה על פיסול-מן-המצוי, שם, לנוכח עבודותיו, התחזק בי הצורך להגיב, ומבחינתי להגיב פירושו עשייה אמנותית.

אבל איך משוחחים עם דושאן? איך מנהלים "Rendezvous" עמו? מאין שואבים את העוז לפרש אותו ולהוסיף אמירות משלי לכל השפע שנוצר בעקבותיו? והעיקר-אני, שבכל עבודתי האמנותית נמנעתי מחיקוי כלשהו ואפילו משאילה, איך אהלך כאן על החבל הדק של הציטוט? האוביקטים שעליהם עבדתי עד אז היו צירופי גרוטאות מן הסביבה הכפרית שבה נמצא הסטודיו שלי. אספתי כלים מפח ומכונות פשוטות מברזל שבשעתן סייעו לעבודת האדמה והמשק, אלא שעם המעבר לחיים עירוניים - ננטשו, הפכו לגרוטאות והחלידו. צורותיהם, צבעיהם ותפקידיהם בעבר התקשרו להתייחסות של דושאן אל המכונה או, נכון יותר, לצמד המושגים "אדם/מכונה".⁽¹⁾ העבודות החדשות שיצרתי שאלו מדושאן שם ולבוש; הן בחנו את מגוון רעיונותיו תוך שימוש בחומר אחר, בקנה מידה שונה ובתלת-ממד⁽²⁾ ובדומה לעבודותי הקודמות נבנו מאוביקטים שנמצאו בסביבתי וכך הן נושאות עמן את המטענים המקומיים.⁽³⁾ התווסף לכך הד רחוק ועמוק שקשר אותי אישית לברזל המחוספס... השרוט... ורגש זה חבר לתחושת הנגיעה באדמה יבשה שחודרת מתחת לצפורניים.

אל פסלי מתכת אחדים צירפתי את הפוליאסטר: חומר שקוף/עמום שהנזילות שלו, הקופאת ביציקה, מצליחה לבטא כל כך נכון את הארוטי והשקיפות העכורה שלו מספחת אליה את היום-יום הנע סביב. הסביבה וכל אחד מאיתנו חודרים גם לתבניות החלולות, אלה שעל הבמה ואלה המשתלשלות מן התקרה.⁽⁴⁾

אני מקווה שההומור והרמזים השזורים בעבודות יגיעו אל המתבונן ויעוררו בו רצון להקיף את העבודה כולה. אני מוסיטה לאותו אדם ש"נתון" לכך⁽⁵⁾ - חוט בצורת "רשימות במזודה"⁽⁶⁾ - אם ילך בעקבותיו יוכל לחוש יחד אתי את התהליך המלהיב שבו מתחבר האינטלקט לעשייה האמנותית, או בניסוח אחר: להרגיש איך מתחבר "החומר האפור" לחומר החלוד.

- (1) הרישום של דושאן "... שוליה בשמש" ואלמנטים של חלקי מכונות שמופיעים בעבודותיו מבטאים זאת היטב.
- (2) מרבית יצירותיו של דושאן הן דו-ממדיות כמו "הזכוכית הגדולה" שכמה מעבודותי מתייחסות אליה.
- (3) שתיים מעבודותי קשורות באריה ארוך ששילב READYMADES בעבודותיו.
- (4) "מסגרות סקר" נעשו בעקבות עבודה של הנס האקה שנעשתה בעקבות דושאן.
- (5) נתון- "Étant donné" עבודתו האחרונה של דושאן שנחנכה אחרי מותו.
- (6) כבר בשנות ה-30 של המאה ידע דושאן לשווק את העתקי עבודותיו ורשימותיו ב-"The Green Box" וב-"Box-in-a Valise".

ישראלה הרגיל

אמירה פואטית בברזל חלוד

רוחו של האיקונוקלאסט המובהק, מנתץ הצלמים, הכופר בעיקר, מרסל דושאן, מרחפת על פני עולם האמנות של המאה ה-20. ביצירות "הרדי-מייד" הוא מערער את יסודות האסטיטיקה המסורתית לנצח וקורא תיגר על תפיסת יצירת האמנות כייחודית ומקורית. במקומה הוא מציב חפצים מצויים, שנעשו גם למטרה מסחרית ובכך מעורר מספר שאלות: מהי יצירת אמנות? מה "עושה" יצירת אמנות לכזו? האם, ומתי חומרים לא אמנותיים יכולים להפוך לאמנות?

באופן פרדוקסלי, במרוצת השנים, הפכו הצגות הפגנתיות, בוטות אלה לאיקונות חילוניים ולמושאי הערצה פולחניים ממש. יש אמנים ששאבו מדושאן את השימוש בחפץ המוכן כיצירה אמנותית משמעותית. אחרים הושפעו מהתפיסה הרעיונית שעומדת מאחורי השימוש ברדי-מייד, דהיינו, מן הקביעה וההחלטה העקרונית של האמן: "זו אמנות כי אני קבעתי כך" - והציגו אמנות כרעיון-ללא-אובייקטים. אחרים, ובעיקר אמנים עכשוויים, העתיקו וציטטו באופן ישיר את יצירותיו בעקבות קביעתו הוא שאין ערך למקוריות ולייחודיות אוטוריטיבית ושלעתק יש ערך זהה לערכו של המקור. אמנים אלה, העוסקים בניכוס-יצירות-העבר, מעלים בעבודותיהם שאלות שונות מאלה שהעלה דושאן, שאלות הנוגעות בנושאים חברתיים, כלכליים ואסטיטיים השייכים לתקופתם.

ישראל הרגיל, כרבים אחרים, הולכת בעקבות דושאן. היא משתמשת ברדי-מייד, בחפץ-המצוי-המוכן ומצטטת מיצירתו. פסליה, כמו תשעת-הרווקים, מסננות-אור, מטחנת-שוקולד, לקוחים היישר ממילון הצורות והסמנטיקה של דושאן אך שלא כמו אני הניכוס, מלווים בציטוטים שלה בפרשנות אישית וייחודית מאוד. אין זה חיקוי, אין זה ניכוס, זוהי מחווה, התייחסות ואף דו-שיח. לרווקים שלה אותו שם כפי שדושאן נתן להם, אך החומר שממנו הם עשויים שונה לחלוטין. הם עשויים מצינורות ביוב כבדים, מוצקים, מצ'ואיסיטים בהופעתם ובעלי נוכחות מרשימה ביותר. אין אלה הרווקים העשויים תבניות עופרת חצויות כשל דושאן האחוזים פחדי סירוס ואין הם שבירים ומעודנים כמו יציקות הזכוכית שעשתה שרי לויין בצלמם ובדמותם של המקוריים. הרווקים של הרגיל מצהירים בגאווה על מקורם הדושאני מחד, אך גם על נוכחותם כיצירה אישית ייחודית מאידך. ממד ההומור האירוני הדושאני שהוא חלק בלתי נפרד מיצירתו מופיע גם ביצירותיה של הרגיל, אם בצורת ההעמדה ואם בבחירה לשונית. כאשר היא משנה במעט את השמות כמו ביצירה "מדוע לא תתעטשי ררוז סלאוויי" היא מקיימת דיאלוג ועונה על השאלה דרך השם: "למה התעטשה? ככה!" השאלה האבסורדית של דושאן, שאין לה מענה הגיוני זוכה כאן לתשובה אבסורדית לא פחות, אך יוצרת יחסי גומלין ודו שיח הומוריסטי בין הרגיל לדושאן.

דיאלוג דומה, אך רציני יותר וחודר לעומק נתן למצא בפסל "רשימות במזודה". אצל דושאן מכילה המזודה רפליקות מיניאטוריות של חלק מיצירותיו ורשימותיו הרגיל מציגה במזודה את המעבדה של תהליך היצירה שלה תוך הצבעה על ההשפעות הדושאניות וכך מדגישה את קרבתה אליו יחד עם ביטוי אישי מובהק.

נימה אחרת אפשר למצא ביצירה "הגז-המאיר" שהרגיל קוראת לו "אור לגויים". בתרבות שלנו מקבל ביטוי כזה משמעות טעונה, ואולי אירונית, בכך היא גם יוצאת מגבולות האסטיטיקה האמנותית בלבד. גרוטאות הברזל גם הן נושאות עמן מטען רגשי משמעותי ביותר: החלודה שמזכירה כלי מלחמה נטושים בשדה קרב והמכוניות השרופות בשער הגיא וכך אנו מובלים לכיוונים אחרים מאלה שהועידה "האדישות האסטיטית" שהכתיבה לדושאן את ההתייחסות האמנותית. גם "גז-גז-גז" שאצלו הוא הגז המאיר, עובד פה על מערכת אסוציאציות שונה לחלוטין וטעונה מאוד. "דו-שלט" יוצר מחווה לדושאן ולאמנים שהושפעו ממנו, כאשר מצד אחד של השלט רשום "מים וגז" ומצד שני "רחוב אגריפס" (על פי אריה ארוך, שהושפע רבות מממציא הרדי-מייד).

ישראלה הרגיל הולכת אם כך, בעקבות דושאן אך יוצאת לדרך חדשה משלה, דרך אישית וייחודית. למרות העובדה שפסליה עשויים גרוטאות וחפצים "לא יפים", ישנים וחבוטים, היא מצליחה ליצור אמירה פואטית ויפוי מיוחד, תוך כדי קיום דו-שיח מתמשך ומגוון עם האב הרוחני - מרסל דושאן.

תבניות - סדר

בתערוכה השלישית בסדרה זו מציגה ישראלה הרגיל שמונה-עשרה מתוך עשרים וחמש עבודות מגרוטאות ומפוליאסטר. מי שפיסלה שנים רבות באבן, חוזרת ונוגעת בברזל, מתכת ישנה וחלודה שטבועים בה עקבות שימוש קודם. עד כה היה הפוליאסטר זר ללשון האמנותית של ישראלה "חומר סינתטי", היא אומרת, אך כאן הוא "מוכן לאמץ" כל צורה ואיכות שהיא תבקש: קשיחות או רכות, שקיפות או אטימות. הפוליאסטר "זורם" כמי ברז, הוא מסנן אור ומשמש תבנית להטבעת אברים במושב שנועד "לגברות בלבד".

אבל עיקר התערוכה מורכב מחפצי ברזל, שילוב של Readymades גרוטאות שלוקטו בבתי מלאכה, חלקי מכונות וכלי משק בית, שידעו גלגול קודם, וכאן קיבלו משמעות אמנותית. התערוכה טעונה רבדים של משמעויות והקשרים השואבים מתולדות האמנות הכללית, מהאמנות הישראלית ואפילו מענייני דיומא.

ישראלה הכינה "רשימות במזוודה" - לוחות קולאז' שהיא מציגה כיצירה בפני עצמה. דרכם היא חושפת ללא מעצורים לא רק את המקורות ליצירותיה אלא גם את תהליך היצירה עצמו. כאן נגלה לעיני הצופה עולם החסוי מפניו במרבית המקרים.

מרסל דושאן, האמן והוגה הדעות הצרפתי- אמריקאי היווה מקור השראה בלתי נדלה לישראלה הרגיל. האמנית צירפה ל"רשימות" תקציר של תולדות חייו ויצירתו. הרעיונות והצורות, כדרך הן מחשבות שאינן זורמות בקו רצוף, נעות בדרכים משלהן. כך התוצאה החזותית שנגלת לעינינו שונה מנקודת המוצא, אם כי היא שואבת ממנה משנה תוכן.

תשעה "רווקים" - צינורות חלולים של מפלטי מכונות וחלקי ביוב ניצבים זקופים על בימה ומתדיינים ביניהם. זו נקודת המוצא לתערוכה כולה - גרוטאות הברזל החלוד שבכוח האבסורד האמנותי הופכות ליצורים חיים. ללא ספק יצירה שההומור שולט בה. "ארגז הכלים שלי" מכיל אזכורים לכמה עבודות בתערוכה זו. "חגורת צניעות", מבטאת את המיניות שבאה לידי ביטוי בכמה יצירות, אבל, כמו ב"ארגז הכלים", היא עושה זאת ברוח מבודחת ומלווה בחפצים מחיי היומיום קצת חלודים, קצת בלויים אך כל כך אנושיים.

נורית לוי

A PIECE OF ART אובייקט אמנותי
ברזל, פוליסטר IRON, POLYESTER

12x22x27 CM מ"ו